

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Α' Γενική Θεωρία δικαίου

1. Δίκαιο και δικαιοσύνη	3
α) Σκοπός δικαίου – Γενικά.....	3
β) Προσπάθειες εξειδίκευσης	4
γ) Σχετικότητα αξιών.....	7
δ) Διάκριση έννοιας και ποιότητας δικαίου.....	9
ε) Αφηρημένη-συγκεκριμένη έννοια	10
στ) Κίνδυνοι αυθαιρεσίας.....	11
ζ) Εγγύηση το δημοκρατικό Σύνταγμα	13
Επίμετρο: Η αναγκαιότητα του στοιχείου του εξαναγκασμού στο δίκαιο – Αναρχισμός	17
2. Φυσικό δίκαιο – Φύση του πράγματος	19
3. Δικαιοσύνη, ενόραση και λόγος	23
I. Εισαγωγή.....	23
II. Οι θετικιστικές θεωρίες.....	25
III. Οι θεωρίες περί δικαιοσύνης (1. Διαισθησιαρχικές θεωρίες, 2. Θεωρίες ιδε- ολογικά χρωματισμένες, 3. Ορθολογικές θεωρίες, 4. Ωφελμιστικές θεωρί- ες).....	28
IV. Ενόραση ή λόγος; (1. Τα δύο μέσα σύλληψης της γνώσης, 2. Σύγκριση, 3. Συμπέρασμα).....	36
V. Η δικαιοσύνη ως συγκεκριμένη έννοια (1. Οι αρχές της δικαιοσύνης, 2. Η ελληνική έννομη τάξη).....	44
4. Η θεωρία της δικαιοσύνης του John Rawls	49
I. Εισαγωγή	49
II. Η κύρια συμβολή του Rawls.....	50
III. Τα όρια της ορθολογικότητας του Rawls.....	53
IV. Η διαπάλη ορθολογικής και διαισθητικής θεμελίωσης στη θεωρία της δι- καιοσύνης του Rawls.....	54
V. Οι αρχές της δικαιοσύνης και ιδίως η αρχή της διαφοράς.....	58
VI. Επίλογος.....	65
5. Δικαιοσύνη και Ουτοπία (υπάρχει ρεαλιστική ουτοπία;)	67
1. Εισαγωγικά.....	67
2. Η μαξιμαλιστική ουτοπία – Ο αναρχισμός.....	68

3. Η μετριοπαθής ουτοπία: Τα επιχειρήματα της αντιουτοπίας.....	71
4. Η μετριοπαθής ουτοπία: Ο στόχος της άμεσης δημοκρατίας	74
5. Η μετριοπαθής ουτοπία: Ο στόχος της κοινωνικής δικαιοσύνης	79
6. Επικουρική δικαίωση: Κοινωνική κριτική	80
7. Επικουρικότερη δικαίωση: Το όνειρο, η ελπίδα	81
8. Κατακλείδα.....	82
6. Λόγος ισχύος εθίμου	85
1. Γενικά για τις πηγές του δικαίου.....	85
2. Ειδικά για το έθιμο	87
α) Έννοια	87
β) Λόγος ισχύος του εθίμου - Η διαφωνία	87
γ) Η κοινή πεποίθηση ως λόγος ισχύος.....	90
δ) Η κρατική προέλευση του στοιχείου του εξαναγκασμού και στο έθιμο	92
ε) Ειδικότερα η ισχύς εθίμων συμπληρωματικών, τροποποιητικών ή καταργητικών νόμου.....	94
στ) Ειδικές περιπτώσεις (Συνταγματικά έθιμα – Τοπικά έθιμα)	99
ζ) Παραδείγματα εθίμων – Πρακτική σημασία τους σήμερα.....	100
η) Τελικές παρατηρήσεις ως προς τη σύγκριση του εθίμου προς τον νόμο	101
7. Τα έθιμα, ο Maurer και η νομοθετική πολιτική στον τομέα του Αστικού Δικαίου τον 19^ο αιώνα	103
I. Γενικά.....	103
1. Ο Maurer και οι κωδικοποιήσεις.....	103
2. Η κριτική.....	106
3. Το αναπάντητο από την κριτική ζήτημα.....	109
II. Περιεχόμενο και βιωσιμότητα των εθίμων.....	115
1. Οι συλλογές εθίμων και πρώτες διαπιστώσεις	115
2. Ενδεικτικό περιεχόμενο εθίμων που διασώθηκαν ως κανόνες δικαίου.....	118
3. Ενδεικτικό περιεχόμενο εθίμων που εξαφανίσθηκαν	121
4. Συμπεράσματα	125
III. Επίμετρο.....	130
8. Κανόνας δικαίου – Ισχύς (ιδίως η αναδρομική), εφαρμογή, ερμηνεία	133
1. Ισχύς και εφαρμογή του κανόνα δικαίου	133
α) Τυπική και ουσιαστική ισχύς – Έναρξη – Λήξη.....	133
β) Ειδικά η αναδρομική ισχύς – Έννοια, διακρίσεις	136
γ) Το επιτρεπτό της αναδρομικότητας	140
αα) Ο κανόνας και οι βασικές εξαιρέσεις	140
ββ) Προσπάθειες γενίκευσης της απαγόρευσης αναδρομικών νόμων	142
γγ) Η ποιότητα αναδρομικών νόμων – Παραδείγματα αναδρομικών ρυθμίσεων	147

δ) Εφαρμογή του κανόνα.....	150
αα) Έννοια.....	150
ββ) Ο δικανικός συλλογισμός και η νοητική εργασία του εφαρμοστή.....	151
γγ) Σύνθετες περιπτώσεις εφαρμογής – Συρροή κανόνων.....	153
2. Ερμηνεία των κανόνων δικαίου – Πλήρωση των κενών.....	154
α) Έννοια, σκοπός ερμηνείας – Υποκειμενική, αντικειμενική ερμηνεία.....	154
β) Μέθοδος ερμηνείας – Ερμηνευτικά κριτήρια.....	157
γ) Κενά – Πλήρωση με αναλογία ή με τελολογική συστολή.....	164
δ) Συγκρίσεις – Διαστολή, Συστολή.....	170
9. Περί της μεθόδου ερμηνείας της δηλώσεως βουλήσεως.....	173
I. Το πρόβλημα.....	174
II. Η σημασία των άρθρων 173 και 200 ΑΚ δια τον καθορισμόν του προσήκοντος νοήματος της δηλώσεως βουλήσεως.....	175
III. Η διδασκαλία περί της ερμηνείας ως σκοπούσης την αναζήτησιν της αληθούς βουλήσεως. Υποκειμενικά και αντικειμενικά κριτήρια.....	178
IV. Ψυχολογικά στοιχεία της δηλώσεως βουλήσεως - Φύσις αυτής - Επιπτώσεις επί του προβλήματος της ερμηνείας - Σκοπός της ερμηνείας – Ερμηνεία και ιδιωτική αυτονομία – Ερμηνεία σαφούς γράμματος.....	182
1. Ψυχολογικά στοιχεία – Βούλησις ενεργείας, βούλησις δηλώσεως, δικαιοπρακτική βούλησις – Κρυψιβουλία, αστεϊσμός.....	182
2. Φύσις δηλώσεως βουλήσεως – Η δήλωσις βουλήσεως ως δήλωσις ισχύος - Ερμηνεία και ιδιωτική αυτονομία.....	188
3. Επιπτώσεις επί του προβλήματος της ερμηνείας – Σκοπός της ερμηνείας - Ερμηνεία σαφούς γράμματος.....	194
V. Ερμηνεία του περιεχομένου της δηλώσεως βουλήσεως – Μέθοδοι ευρέσεως του κρίσιμου νοήματος αυτού επί απευθυντέων δηλώσεων βουλήσεως και συμβάσεων.....	197
1. Κρίσιμον το δια τα δύο ενδιαφερόμενα μέρη κοινόν νόημα.....	197
2. Σύμπτωσις ή διάστασις κατανοήσεως των δύο μερών.....	203
α) Σύμπτωσις κατανοήσεως μεταξύ δηλούντος και αποδέκτου της δηλώσεως – <i>Falsa demonstratio non nocet</i>	203
β) Διάστασις κατανοήσεως μεταξύ δηλούντος και αποδέκτου της δηλώσεως ή αβεβαιότης ως προς την κατανόησιν των μερών – Η σημασία της καλής πίστεως και άλλων ερμηνευτικών στοιχείων.....	205
γ) Περιπτώσεις μη υπερβάσεως της διαφωνίας των μερών.....	213
3. Σύνοψις - Διάκρισις από παρανόησιν.....	214
VI. Ερμηνεία συμπεριφοράς τινος ως προς τον δικαιοπρακτικόν ή μη αυτής χαρακτήρα. Διάκρισις προς λοιπάς πράξεις δικαίου.....	215
VII. Εφαρμογή της ερμηνευτικής μεθόδου επί τυπικών δηλώσεων βουλήσεως.....	218

VIII. Εφαρμογή επί διαθηκών και άλλων μη απευθυντέων δηλώσεων βουλή- σεως (συμπεριλαμβανομένων και πράξεων βουλήσεως). Η διορθωτική ερμηνεία προηγείται της ακυρώσεως λόγω πλάνης	221
1. Επί διαθηκών.....	221
α) Αποφασιστική ή πραγματική ή δυναμική αντίληψις του διαθέτου (και ως προς το έρεισμα εις την διαθήκην).....	221
β) Ερμηνεία και ακύρωσις λόγω πλάνης	227
2. Επί άλλων μη απευθυντέων δηλώσεων βουλήσεως και πράξεων βουλή- σεως.....	230
IX. Εφαρμογή επί δηλώσεων βουλήσεως απευθυνομένων προς ευρύν κύκλον προσώπων.....	231
X. Συγκεφαλαίωσις πορισμάτων.....	232

B' Ανθρώπινα δικαιώματα

10. Το πρόβλημα της προστασίας συλλογικών δικαιωμάτων	239
I. Η λύση μέσω ατομικών δικαιωμάτων.....	239
II. Η λύση μέσω δημιουργίας κρατικών οντοτήτων	242
III. Η λύση της πολυπολιτισμικής κοινωνίας	249
IV. Αποτίμηση	252
11. Οι μειονότητες και τρόποι ειρηνικής διασφάλισης των δικαιωμάτων τους	255
1. Το πρόβλημα	255
2. Ορισμός και προστασία μειονότητας – Προστασία ομάδων μη χαρακτηρι- ζόμενων ως μειονοτήτων	256
α) Πρώτη προσέγγιση.....	256
β) Τα διεθνή κείμενα	259
γ) Ο βαθύτερος λόγος της προστασίας : Τα ανθρώπινα δικαιώματα	260
δ) Ατομικός και συλλογικός αυτοπροσδιορισμός.....	261
ε) Συμπέρασμα : Μειωμένη η σημασία της ένταξης στην έννοια της μειο- νότητας	263
στ) Αποχή ή θετική δράση της Πολιτείας.....	264
3. Κίνδυνοι από δραστηριότητες μειονοτήτων	265
α) Παράβαση της νομιμοφροσύνης απέναντι στο Κράτος - Συνοχή και ε- δαφική ακεραιότητα του Κράτους	265
β) Ειδικότερα η αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών.....	266
4. Εφαρμογή σε ελληνικά θέματα	269
5. Ειρηνική λύση μέσω συγκεκρισμού πολυπολιτισμικής κοινωνίας και νομι- μοφροσύνης στο Κράτος	272
12. Θρησκευτική ελευθερία: Πολιτικός γάμος	275
1. Η ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης.....	276

2. Μικτοί και διεθνείς γάμοι.....	278
3. Ο γάμος ως έννομη σχέση.....	279
4. Οι πρακτικές συνέπειες του διαζευκτικού συστήματος.....	283
5. Οι δήθεν σκοπιμότητες υπέρ του διαζευκτικού συστήματος.....	288
6. Επίλογος.....	292
13. Θρησκευτική ελευθερία: Σχέσεις Πολιτείας και Εκκλησίας.....	295
I. Το σύστημα σχέσεων Πολιτείας – Εκκλησίας στην Ελλάδα.....	296
1. Εισαγωγικά.....	296
2. Διακρίσεις συστημάτων.....	297
3. Το ισχύον σύστημα στην Ελλάδα.....	299
II. Βασικές αρχές στις σχέσεις Πολιτείας-Εκκλησίας.....	304
1. Αρχή της διάκρισης της αποστολής των δύο Μερών.....	305
2. Αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας και (ως συνέπιά της) αρχή του κο- σμικού (μη θρησκευόμενου) κράτους.....	306
3. Αρχή της ανεξαρτησίας της Εκκλησίας.....	310
4. Αρχή του αμοιβαίου σεβασμού.....	316
5. Συμπέρασμα.....	318
III. Η συνταγματικότητα του συστήματος του χωρισμού.....	320
1. Η «επικρατούσα» θρησκεία.....	321
2. Ο Καταστατικός Χάρτης.....	322
3. Παιδεία και θρησκευτική συνείδηση.....	325
4. Ο όρκος του Προέδρου της Δημοκρατίας.....	326
5. Λοιπό περιεχόμενο του άρθρου 3 Συντ.	327
6. Συμπέρασμα.....	329
IV. Εισαγωγή του νέου συστήματος - Το τρίπτυχο των πράξεων.....	331
1. Γενικά.....	331
2. Η Συμφωνία Πολιτείας-Εκκλησίας.....	334
3. Η Εσωτερική Κανονιστική Πράξη της Εκκλησίας.....	337
4. Ο Νόμος.....	338
V. Συνέπειες του χωρισμού.....	339
1. Γενικά.....	339
2. Ειδικότερα η εναρμόνιση προς τις θεμελιώδεις συνταγματικές αρχές.....	340
3. Η διοίκηση των εκκλησιαστικών υποθέσεων.....	342
4. Το πρόβλημα του δικαστικού ελέγχου της Εκκλησίας.....	344
5. Το πρόβλημα της ποινικής προστασίας της Εκκλησίας.....	345
6. Η εκκοσμίκευση του δικαίου των προσώπων (ιδίως του οικογενειακού).....	345
VI. Επίμετρο.....	349
14. Θρησκευτική ελευθερία: Ανθρώπινα δικαιώματα και Εκκλησία.....	353
I. Η θρησκευτική ουδετερότητα του κράτους ως επιταγή του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	353

II. Η αυτονομία της Εκκλησίας, ο δραστηριός περιορισμός της και οι λόγοι της ανοχής του περιορισμού από την Εκκλησία.....	357
III. Η συρρίκνωση του Ελληνισμού ως συνέπεια της ταύτισής του με την Ορθοδοξία	359
IV. Προτάσεις νομοθετικών ρυθμίσεων	362
1. Σύνταγμα και σχετικοί νόμοι (ιδίως για τον προσηλυτισμό και για την παιδεία).....	362
2. Ειδικοί νόμοι	367
3. Εκκλησιαστική νομοθεσία	367
4. Ποινικός και Αστικός Κώδικας	369
5. Νέοι νόμοι	370
V. Επίλογος.....	371
15. Θρησκευτική ελευθερία: Η γενικότερη ελευθερία της συνείδησης	373
A. Η συνταγματική προστασία της θρησκευτικής ελευθερίας και γενικότερα της ελευθερίας της συνείδησης.....	374
I. Για την έννοια της θρησκείας στο Σύνταγμα	374
II. Η Σαηεντολογία ως θρησκεία	377
III. Η ελευθερία της συνείδησης	379
B. Οι προϋποθέσεις της συνταγματικής προστασίας	380
I. Ελευθερία συνείδησης και ελευθερία λατρείας - Ο κανόνας.....	380
II. Οι τρεις περιορισμοί του άρθρου 13 § 2 Συντ.	381
G. Οι αναγκαστικοί νόμοι 1363/1938 και 1672/1939 από άποψη Συνταγματικού Δικαίου.....	383
I. Γενική συνταγματική αποτίμηση των νόμων του 1938 και του 1939.....	383
II. Ειδικότερα ως προς τον προληπτικό χαρακτήρα του ελέγχου	386
III. Επικουρική εκδοχή: δέσμια αρμοδιότητα	388
IV. Εκδοχή έλλειψης του θρησκευτικού χαρακτήρα	389
Δ. Συμπέρασμα	390
16. Θρησκευτική ελευθερία: Προσωπική κατάσταση και θρησκευτικές επιλογές (Όνομα - Γάμος - Όρκος - Κηδεία - Αποτέφρωση)	393
I. Ρεαλιστικότερη η περιπτωσιολογική λύση του προβλήματος	393
II. Τα επιμέρους θέματα.....	394
1. Όνομα	394
2. Γάμος.....	396
3. Όρκος	397
4. Κηδεία	397
5. Αποτέφρωση	398
III. Η (παράνομη) υπονόμευση.....	399
IV. Επίμετρο	401

17. Θρησκευτική ελευθερία: Αναγραφή θρησκευμάτων στις ταυτότητες	403
18. Θρησκευτική ελευθερία: Το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα και η αναφορά της χριστιανικής παράδοσης	407
I. Ρεαλιστικότερη η περιπτωσιολογική λύση του προβλήματος.....	393
II. Τα επιμέρους θέματα	394
1. Όνομα.....	394
2. Γάμος	395
3. Όρκος.....	396
4. Κηδεία.....	397
5. Αποτέφρωση.....	398
III. Η (παράνομη) υπονόμηση	399
IV. Επίμετρο	400
19. Θρησκευτική ελευθερία: Οι σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας και η α- ναθεώρηση του Συντάγματος	417
I. Οι σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας και η θρησκευτική ελευθερία – Η χα- μένη ευκαιρία στην αναθεώρηση του 2001	417
1. Αναγκαία επίπτωση των σχέσεων Κράτους-Εκκλησίας στη θρησκευτική ελευθερία.....	417
2. Η συνταγματική νόθευση της θρησκευτικής ελευθερίας	423
3. Το χρονικό της μη αναθεώρησης	424
II. Το σύστημα του χωρισμού διεθνώς.....	426
III. Οι δυσμενείς συνέπειες της μη αναθεώρησης.....	429
1. Περιορισμοί της θρησκευτικής ελευθερίας με επίκληση του Συντάγμα- τος.....	429
2. Πρόδοση κρατικού χαρακτήρα στην ελληνορθόδοξη Εκκλησία από το Σύνταγμα	432
3. Φιλελευθερότερη ερμηνεία	434
IV. Προτάσεις	435
V. Επίλογος.....	435
20. Η αρχή της ισότητας στο δίκαιο των συμβάσεων	439
I. Εννοιολογικές παρατηρήσεις και νομική θεμελίωση.....	440
1. Γενικά	440
2. Έννοια ισότητας – Έκταση εφαρμογής.....	441
α. Αναλογική ισότητα	442
β. Υπέρ και σε βάρος ποιού η ισότητα στις συμβάσεις;	443
γ. Υποκειμενικά ή αντικειμενικά κριτήρια;.....	444
δ. Τα χρονικά όρια της κρισιμότητας της αρχής της ισότητας στο δίκαιο των συμβάσεων.....	444
3. Η ισχύς της αρχής της ισότητας στο δίκαιο των συμβάσεων και τα όριά της	445

α. Η νομική θεμελίωση.....	445
β. Τα όρια της ισχύος της αρχής της ισότητας στο δίκαιο των συμβάσεων	448
II. Πεδίο εφαρμογής – Τυπολογία.....	451
1. Ελευθερία σύναψης της σύμβασης και ισότητα.....	451
α. Αρνηση σύναψης κατά παράβαση της αρχής της ισότητας	451
αα. Ισότητα μεταξύ των δύο συμβαλλομένων	451
ββ. Ισότητα έναντι πολλών υποψήφιων συμβαλλομένων – Το ζήτημα της «θετικής δράσης»	454
β. Σύναψη σύμβασης κατά παράβαση της αρχής της ισότητας μεταξύ των δύο μερών.....	461
2. Ελευθερία καθορισμού του περιεχομένου της σύμβασης και ισότητα	463
α. Ανισότητα μεταξύ των μερών- Το ζήτημα του «δίκαιου ανταλλάγμα- τος»	463
β. Άνιση μεταχείριση των πολλών αντισυμβαλλομένων	469
3. Ισότητα κατά τη λύση της σύμβασης	470
III. Συνέπειες της παράβασης της αρχής της ισότητας – Έννομα βοηθήματα	471
IV. Συμπεράσματα – Προοπτικές	473
21. Οικονομική ελευθερία, οικονομικό σύστημα και Σύνταγμα	481
1. Εισαγωγικά.....	481
2. Η ειδικότητα της νομοθετικής εξουσιοδότησεως προς τη Νομισματική Ε- πιτροπή.....	483
3. Η αναδρομική εφαρμογή της νομοθετικής εξουσιοδότησεως και η αρχή της εμπιστοσύνης	483
4. Η οικονομική ελευθερία και το Σύνταγμα	486
5. Οικονομικό σύστημα και Σύνταγμα.....	494
6. Κοινωνικό δίκαιο και συνταγματική τάξη.....	497
22. Κοινωνικοί πόροι και συνταγματική προστασία της συμβατικής ε- λευθερίας, της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και της κοινωνικής ασφάλισης	501
23. Προστασία της ιδιοκτησίας και «βασιλική περιουσία»: Παρατηρήσεις από τη δίκη στο Στρασβούργο	513
I. Εισαγωγικά.....	513
II. Οι δύο τάσεις για την υπερασπιστική γραμμή	515
III. Ο συνδυασμός των δύο τάσεων στην εφαρμογή της υπεράσπισης - Η προ- σθήκη του επιχειρήματος <i>ratione temporis</i>	522
IV. Η έκβαση της δίκης	524
V. Τελικές παρατηρήσεις	526

24. Προστασία της ιδιοκτησίας και «βασιλική περιουσία»: Παρατηρήσεις για την υπόθεση Mon Repos	533
I. Εισαγωγικά	535
II. Οι δύο παραχωρήσεις και οι λοιποί τίτλοι επί του ακινήτου.....	535
1. Η πρώτη παραχώρηση.....	535
2. Η δεύτερη παραχώρηση	542
III. Κατάχρηση δικαιώματος	550
IV. Χρησικτησία	551
V. Τελικό συμπέρασμα	552
25. Η πεντηκονταετηρίδα της οικουμενικής διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου (I. Απολογισμός-προοπτική II. Η σύγκρουση ανθρωπίνων δικαιωμάτων)	555
I. Απολογισμός – Προοπτική.....	555
1. Η σημασία της Διακήρυξης	555
2. Απολογισμός της πρώτης πεντηκονταετίας	558
3. Με το βλέμμα προς το μέλλον.....	559
II. Σύγκρουση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....	562
26. Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την υιοθέτηση του Χάρτη – Σχέση προς ΕΣΔΑ	567
I. Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ε.Ε. πριν από τον Χάρτη.....	568
1. Τα τρία στάδια αναγνώρισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων.....	568
2. Θεμελιώδη δικαιώματα στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	570
Α. Η νομική, ιδίως δικαστική διάσταση.....	570
Β. Τα πολιτικά όργανα της Ε.Ε.....	573
II. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων - Αξιολογήσεις - Σχέση προς ΕΣΔΑ	574
1. Περιεχόμενο και σημασία του Χάρτη.....	574
Α. Οι εργασίες σύνταξης του Χάρτη.....	574
Β. Το περιεχόμενο του Χάρτη σε γενικές γραμμές	575
Γ. Η συμβολική και νομική σημασία του Χάρτη	577
2. Σύγκρουση δικαιωμάτων και η δυνατή λύση στη νέα μετά τον Χάρτη ε-ποχή	579
Α. Το ζήτημα	579
Β. Τρόποι επίλυσης της σύγκρουσης	580
3. Η «αντιπαλότητα» των κειμένων και η «αντιπαλότητα» των δικαστηρίων - Δυνατές λύσεις	582
27. Ελευθερία και Ασφάλεια.....	587
A. Η προστασία των ελευθεριών και η απώλεια του μέτρου	588
I. Η ανάγκη συγκρασμού των συγκρουόμενων αγαθών	588

II. Πώς πρέπει να προετοιμάζεται το νομοθετείν – Η περίπτωση του ν. 2928/2001	591
1. Οι δυνατές προπαρασκευαστικές διαδικασίες.....	591
2. Υπήρχε ανάγκη νομοθετικής παρέμβασης για το οργανωμένο έγκλημα;.....	592
3. Η νομοπαρασκευαστική διαδικασία για τον ν. 2928/2001	595
4. Η διαστρέβλωση της πραγματικότητας.....	599
III. Η οριοθέτηση ασφάλειας και ελευθερίας στον ν. 2928/2001	601
1. Τα ρυθμισθέντα επτά ζητήματα για το οργανωμένο έγκλημα	601
2. Αντί αποτίμησης.....	609
3. Τρία άλλα μέτρα επιείκειας	610
IV. Η κρισιμότητα της εφαρμογής.....	610
V. Η απώλεια του μέτρου από τους επικριτές, αλλά και οι θεσμικές υπερβάσεις σε βάρος των ελευθεριών μετά την 11.9.2001	611
1. Η απώλεια του μέτρου	611
2. Οι υπερβάσεις.....	611
3. Μαξιμαλισμός και αξιοπιστία	612
VI. Κατακλείδα – Καταπολέμηση αιτίων τρομοκρατίας	613
B. Πολιτικό έγκλημα και η οργάνωση «17 Νοέμβρη» – Και μερικές γενικότερες σκέψεις για τις ελευθερίες και τα όριά τους.....	615
I. Πολιτικό έγκλημα και ελληνική τρομοκρατία	615
1. Εννοιοκρατία και σχετικότητα εννοιών.....	615
2. Η ιδιαίτερη νομική μεταχείριση του πολιτικού εγκλήματος.....	617
3. Η σημασία των πολιτικών κινήτρων	618
4. Τα αναγκαία και επαρκή «πολιτικά» στοιχεία του εγκλήματος.....	621
5. Η επιείκεια	624
6. Σε καιρό δημοκρατίας – Η τριπλή διάκριση.....	624
II. Επίμετρο για τις ελευθερίες και τα όριά τους.....	627
1. Συμπτώματα προκατάληψης.....	627
2. Συμπερασματικές σκέψεις – Διακρίνουσα ή ισοπεδωτική σκέψη – Η υπερβολή αδικεί τα ανθρώπινα δικαιώματα	635
28. Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους (Και ένα επίμετρο για τη χρήση προσωπικών δεδομένων από τα ΜΜΕ)	641
I. Εισαγωγικά – Το πρόβλημα.....	641
1. Οι σύγχρονοι κίνδυνοι από τη χρήση προσωπικών δεδομένων	641
2. Ορολογικά	643
3. Τα συμφέροντα για την ακώλυτη ροή των προσωπικών δεδομένων	644
4. Η ανάγκη συγκεκριασμού των αντιτιθέμενων συμφερόντων.....	646

II. Η ένταξη της νέας ρύθμισης στην παλαιότερη ευρύτερη αρχή της προστασίας της προσωπικότητας	647
1. Το ερώτημα	647
2. Συγκριτική ιστορική επισκόπηση – Η καθυστερημένη διεθνής αναγνώριση δικαιώματος στην προσωπικότητα	647
3. Η πρωτοποριακή ΑΚ 57	650
III. Η αναγκαιότητα της νέας ρύθμισης	651
1. Το νέο κύμα προστασίας της προσωπικότητας στην ειδική έκφραση της «προστασίας δεδομένων» – Λόγος αναγκαιότητας της νέας προστασίας	651
2. Ειδικά τα μέτρα πρόληψης	653
IV. Εφαρμογή του νόμου και κριτική	653
1. Η πλημμελής εφαρμογή	653
2. Η έκταση της προστασίας de lege ferenda - Ανάγκη περιορισμού της	654
3. Η κριτική σχετικά με τα ΜΜΕ - Θέματα συνταγματικότητας	659
4. Η έκταση της προστασίας de lege ferenda - Ανάγκη επέκτασής της	668
V. Επίλογος – Το γενικότερο πρόβλημα σύγκρουσης ελευθεριών και προσωπικότητας – Οριοθέτηση	671
Επίμετρο: Προστασία της προσωπικότητας και ΜΜΕ – Ο κίνδυνος συγκάλυψης	673
29. Το πρόβλημα της οριοθέτησης μεταξύ προστασίας προσωπικών δεδομένων και προστασίας της εμπορικής πίστης	679
I. Η ατελής προστασία της προσωπικότητας στο παρελθόν	679
II. Οι νέοι κίνδυνοι	680
III. Πληροφοριακός αυτοκαθορισμός και πληροφοριακή ελευθερία	681
IV. Το νέο θεσμικό πλαίσιο – Στροφή υπέρ της προστασίας της προσωπικότητας	682
V. Η ανάγκη στάθμισης των αντιτιθέμενων συμφερόντων	684
VI. Περιπτώσεις που προσκρούουν στην αρχή της αναλογικότητας	685
VII. Περιπτώσεις που προσκρούουν στην αρχή της προσφορότητας	687
VIII. Αυτεπάγγελτη ή με φροντίδα του υποκειμένου διόρθωση του αρχείου προσωπικών δεδομένων	691
IX. Άσκηση δικαιωμάτων ενώπιον δικαστηρίου – Παρέκβαση για προστασία δεδομένων των ασφαλισμένων έναντι της ασφαλιστικής τους εταιρίας	692
X. Επίμετρο	696
30. Ιδιωτικά ΑΕΙ – Πρόοδος, ατομικό δικαίωμα, ιδιοτέλεια ή ιδεολόγημα;	699
I. Γενικές παρατηρήσεις – Η συνταγματική και η κοινοτική διάσταση του προβλήματος	700
1. Οι συνήθεις αφορισμοί	700
2. Η κατάσταση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	701

3. Το κοινοτικό δίκαιο	702
4. Η συνταγματική πρόβλεψη	706
5. Ποιοι, εκτός από το Κράτος, μπορούν να ιδρύσουν σήμερα ΑΕΙ.....	707
6. Η αναθεώρηση του άρθρου 16 Συντ. – Τα λεγόμενα «μη κρατικά, μη κερδοσκοπικά» Πανεπιστήμια – Τα υφιστάμενα Πανεπιστήμια είναι δημόσια, αλλά μη κρατικά.....	708
II. Τα επιχειρήματα υπέρ των ιδιωτικών Πανεπιστημίων.....	711
1. Ανταγωνισμός και πολυφωνία.....	711
2. Απορρόφηση περισσότερων φοιτητών.....	713
3. Νέες πηγές χρηματοδότησης.....	716
4. Η ενίσχυση της αυτοδιοίκησης των Πανεπιστημίων – Υπάρχουν συνταγματικά εμπόδια; - Αυτοδιοίκηση και αυτονομία.....	719
5. Η ίδρυση ιδιωτικών Πανεπιστημίων ως ατομικό δικαίωμα – Απαγόρευση ή μη απαγόρευση ως θέμα αρχής – Η μοναδικότητα της απαγόρευσης του άρθρου 16 Συντ. – Αναθεώρηση άλλων θεμάτων ρυθμιζόμενων στο άρθρο 16 Συντ.	720
6. Είναι τα δημόσια Πανεπιστήμια ανεπίδεκτα βελτίωσης;.....	725
7. Η επίκληση της δυνατότητας εγγυήσεων – Νομικά πρόσωπα κοινωφελή ή sui generis; – Ο δημόσιος χαρακτήρας του Πανεπιστημίου ως ουσιαστική προϋπόθεση και όχι ως κάλυμμα ιδιωτικού ελέγχου του Πανεπιστημίου	726
III. Οι αρνητικές επιπτώσεις από την ίδρυση ιδιωτικών Πανεπιστημίων	729
1. Κερδοσκοπικά ΑΕΙ	729
2. Κίνητρα ίδρυσης ιδιωτικών Πανεπιστημίων – Άσκηση εξουσίας – Πολιτιστική (και πολιτική) διείσδυση – Βέβαιη ή ενδεχόμενη επέλευση των δυσμενών συνεπειών	730
3. Κριτήρια εισαγωγής φοιτητών	734
4. Ιδιωτικά Πανεπιστήμια και εργοδοσία.....	735
5. Ανεξαρτησία ή εξάρτηση των ΑΕΙ – Ιδιοκτήτες Πανεπιστημίων – Ιδεολογία των διδασκόντων.....	736
6. Εφαρμογή αρχών της ιδιωτικής οικονομίας – Ιδιοκτησία και αυτοδιοίκηση των ιδιωτικών Πανεπιστημίων – Οικονομική υποβάθμιση των δημόσιων Πανεπιστημίων – Ανεπιστρεπτί και με συνταγματική προστασία η εισόδος ιδιωτικών συμφερόντων στον χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης	738
IV. Σύνοψη πορισμάτων.....	740
1. Ανυπαρξία σοβαρής κοινωνικής ανάγκης.....	740
2. Οι αρνητικές συνέπειες της εισόδου ιδιωτικών συμφερόντων στον χώρο της Ανώτατης Παιδείας.....	741
3. Ανυπαρξία ατομικού δικαιώματος των ιδιωτών άξιου προστασίας	742
4. Αναποτελεσματικότητα τυχόν εγγυήσεων	742
5. Άλλα τα πραγματικά προβλήματα – Αξίες και πέραν της αγοράς	742

V. Επίμετρο - Προσπάθεια ανάδειξης ιστορικού επιχειρήματος	743
31. Το Πανεπιστημιακό άσυλο – Άσκηση και κατάχρηση ελευθεριών	749
A. Εισήγηση της 14.12.2006.....	.....
1. Προστασία του ασύλου και καταλήψεις	749
2. Η ισχύουσα ρύθμιση είναι κατά βάση καλή - Τα αρμόδια όργανα	752
3. Αυτοπροστασία – Πρόσκληση της δημόσιας δύναμης μόνο ως ultimum remedium	753
4. Η συνήθης μετακύλιση της ευθύνης στους άλλους	756
5. Δημιουργία προηγούμενου;.....	757
6. Αχρησία του νόμου	758
7. Συμπερασματικά.....	759
B. Άρθρο της 9 και 10.1.1986	760
32. Δικαίωμα στην πανεπιστημιακή μόρφωση και numerus clausus – Πρό- σβαση στα ΑΕΙ	771
I. Διπλός σκοπός των Πανεπιστημίων – Δικαίωμα στην ανώτερη μόρφωση.....	771
II. Εξετάσεις αντί διαγωνισμού.....	773
III. Αναδιάρθρωση των επαγγελματικών διακρίσεων και των προγραμμάτων σπουδών με εισαγωγή κύκλων σπουδών - Η πρόταση.....	775
1. Κατάργηση στεγανοποίησης επαγγελματικών επιπέδων	775
2. Κατάργηση numerus clausus – Εγγραφή σε ευρύτερη Σχολή, όχι σε Τμήμα	776
3. Από την ειδική γνώση στη θεωρητική εμβάθυνση	777
4. Κύκλοι σπουδών	779
5. Κινητικότητα μεταξύ των κύκλων σπουδών	780
6. Το ενδεχόμενο μαζικότητας στους τελευταίους κύκλους σπουδών.....	780
7. Ελαστικότητα	781
IV. Τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα	781
Γ' Δικαστική εξουσία και Σύνταγμα	
33. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων - Η δημοκρατία α- νάμεσα στις συμπληγάδες αυταρχισμού ή λαϊκισμού και αριστο- κρατισμού	785
I. Εισαγωγικά	785
1. Άρνηση του ελέγχου.....	786
2. Μη δικαστικός έλεγχος.....	787
3. Δικαστικός έλεγχος	788
II. Αιτίες διάδοσης του δικαστικού ελέγχου	791
1. Αιτίες τοπικά ή χρονικά εντοπισμένες	792
2. Αιτίες γενικής ισχύος και αξίες γενικής παραδοχής.....	794
3. Από την κατάφαση του ελέγχου στον προβληματισμό	802

4. Αιτίες αναγόμενες σε συμφέροντα ομάδων και κοινωνικούς ανταγωνισμούς	803
5. Διαπιστώσεις από τη διεθνή πράξη της συνταγματικής δικαιοσύνης	825
III. Ο δικαστής ως ελεγκτής της τήρησης του Συντάγματος από τον νομοθέτη	826
1. Έλεγχος χωρίς όρια;	826
2. Συνταγματική δικαιοσύνη και νομοθετική εξουσία	839
IV. Γενικές παρατηρήσεις	846
1. Προς μία λύση	846
2. Επίμετρο	853
34. Και πάλι το πρόβλημα του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων	857
1. Η συνειδησιακή λύση δεν είναι υπόθεση μόνο των νομικών	857
2. Διάχυτος ή συγκεντρωτικός έλεγχος	858
3. Πρέπει να υπαχθεί σε όρια ο δικαστικός (διάχυτος ή συγκεντρωτικός) έλεγχος;	861
35. Για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης – Δικαστική και πολιτική εξουσία	869
36. Απονομή της δικαιοσύνης και λαϊκή κυριαρχία (ένορκοι – δημοσιότητα δίκης – τρόπος επιλογής δικαστών)	875
I. Εισαγωγικά	875
II. Ο λαϊκός δικαστής	876
1. Κατά το Σύνταγμα	876
2. De lege ferenda	877
III. Η δημοσιότητα της δίκης	879
1. Κατά το Σύνταγμα	879
2. De lege ferenda	883
IV. Ο τρίτος τρόπος – Επιλογή δικαστών	885
1. Το πρόβλημα	885
2. Τα ισχύοντα στην Ελλάδα και διεθνώς	887
3. Η πρόταση	893
4. Επιλογή ενόρκων	897
V. Επίλογος	898